

θεμελιώδεις πνευματικές αρχές και αξίες, οι οποίες ρυθμίζουν την ζωή του και τις σχέσεις του με την κοινωνία.

Τα γνωρίσματα του «*πεπαιδευμένου*» είναι η ικανότητα να κρίνει ψύχραιμα και με περίσκεψη, να καθοδηγείται πάντοτε από την πίστη σε αξίες αλλά και από τον όρθο λόγο. Είναι επίσης η ευγένεια της ψυχής και η ανεκτικότητα, ο σεβασμός προς τα δικαιώματα, την ελευθερία και τα προνόμια των συνανθρώπων. Ο μορφωμένος άνθρωπος είναι μετρίοφρονas διατυπώνει αδιάκοπα ερωτήσεις και επιδιώκει να μορφωθεί και να καλλιεργηθεί περισσότερο. Δεν θεωρεί τον έαυτό του κέντρο του κόσμου της κοινωνίας και της οικογένειας μέσα στην οποία ζει. Έχει αυτογνωσία.

Αλλά η εκπαίδευση και η μόρφωση του ανθρώπου δεν πρέπει να αποβλέπουν μόνο στο πώς ο άνθρωπος θα καλλιερεύσει τους όρους της ζωής του και πώς θα βελτιώσει τις σχέσεις του με τους συνανθρώπους του. Σημαντικότερο είναι το πώς θα μπορέσει να «*αναλάβει*» πνευματικά φτερά για να πετάξει προς τον Δημιουργό Του. Ώραία τό διατύπωσε ο διανοούμενος μοναχός Θεόδουλος που γράφει: «*Όσον μάλλον ταύτης (της παιδείας) μετέχει (ο άνθρωπος), τόσο το μάλλον ἀφίσταται μὲν, τῶν ἀνθρώπων μεθίσταται δὲ πρὸς Θεόν*» (Θεοδούλου Μαγίστρου (περί το 1332 μ.Χ.), Λόγος περί Βασιλείας § ΚΣ' P.G. 145,1 στ. 489B).

Η εκπαίδευση του ανθρώπου «*μέχρις οὗ μορφωθῆ Χριστός ἐν αὐτῷ*» (Πρός Γαλάτας δ' 19) γίνεται συνώνυμο με την παιδεία προς θέωση.

Συνεπώς σε τελευταία ανάλυση τό εκπαιδευτικό ιδεώδες τῶν Πατέρων ἦταν ἡ θέωση τοῦ ἀνθρώπου.

Η απόκτηση ὅμως τοῦ ἀνώτατου ἀγαθοῦ της παιδείας εἶναι ἕνα δυσχερέστατο και πολύ κοπιαστικό ἔργο, πού ἀπαιτεῖ συνεχή ἐξέλιξη και πνευματική ἐπαγρύπνηση. Ὁ μέγας Βασίλειος ὑπογραμμίζει ὅτι «*τραχεῖα μὲν πρῶτον και δύσβατος, και ἰδρῶτος συχνοῦ και πόνου πλήρης, ἢ πρὸς ἀρετὴν φέρουσα και ἀνάτης ὁδός*» (Μεγάλου Βασιλείου, Προς τούς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων P.G. 31,572).

Η δυνατότητα της ὁμοίωσης με τόν Θεό, ἤτοι της θεώσεως, δόθηκε στον ἄνθρωπο κατά τόν χρόνο της δημιουργίας, ἀλλά εἶναι ἔργο συνεχούς παιδείας με τήν ὁποία ἡ θέωση ἀρχίζει ἀπό τήν παρούσα ζωή, ἀλλά ὀλοκληρώνεται στην μελλοντική. Ἐκπαιδευόμενος ὁ ἄνθρωπος πρέπει να πορεύεται προς τήν ἀρετή. «*Ἄνθρωποι κατ' αὐτό*

ὁμοιοῦνται Θεῷ, ὅταν μηδέν πάσχουσι παρά τῶν ἐπηρεάζειν βουλομένων, μηδέ ὑβρίζοντων ὑβρίζονται, μηδέν τυπτόντων τύπτονται, μηδέ καταγελῶνται καταγελῶντων ἐτέρων» γράφει ὁ ἱερός Χρυσόστομος (Λόγος Δ', Εἰς τήν ἑρμηνείαν της Προς Ρωμαίους Ἐπιστολής, P.G. 60, 415).

4. Οἱ ἄξονες τῆς ὠφελίμου Παιδείας.

Οἱ πηγές ἀπό τις ὁποῖες ἀντλοῦνται τά στοιχεῖα τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ - μορφωτικοῦ ιδεώδους τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν εἶναι ἡ ἁγία Γραφή και ἡ κλασσική ἑλληνική Γραμματεία. Τό ἐκπαιδευτικό ιδεώδες εἶναι ἡ συνισταμένη τοῦ ἑλληνικοῦ ὀρθοῦ λόγου και της χριστιανικῆς πίστεως και διαμορφώθηκε με τις ἀναζητήσεις πολλῶν αἰῶνων, ἐνῶ κορυφώθηκε τόν τέταρτο αἰῶνα. Ἡ ἐποχή τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἦταν τό τέλος τοῦ ἀρχαίου κόσμου και ἡ ἀνατολή ἑνός νέου πού ἔχει τά γνωρίσματα δύο εἰδῶν ἀναζητήσεων (τοῦ Ἑλληνισμοῦ και τοῦ Χριστιανισμοῦ) πού συνέπραξαν και γέννησαν τήν νέα ταυτότητά μας.

Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες ἐπεξεργάσθηκαν τό συγκερασμό τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος και της χριστιανικῆς πίστεως και ἔγιναν οἱ κλασσικοί μύστες και οἱ καλύτεροι ἑρμηνευτές τοῦ ἀνθρωπισμοῦ της Ἐκκλησίας. Ἦταν και ἑξακολουθοῦν να παραμένουν οἱ πιό αὐθεντικοί Ἑλληνες Πατέρες και διδάσκαλοι της ἀρχαίας Ἐκκλησίας και μάλιστα της Ἑλληνικῆς Ὀρθοδοξίας μέχρι σήμερα.

Ἡ ὠφέλεια ἀπό τήν συζυγία χριστιανικῆς πίστεως και Ἑλληνικοῦ λόγου ἦταν διπλή. Ὁ χριστιανισμός πλουτίσθηκε και κατέκτησε τήν οἰκουμένη. Ἀλλά και ὁ ἑλληνισμός εὐεργετήθηκε. Ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνας Πολίτης ἴσως να εἶχε ἑξαφανισθεῖ ἂν κατά τόν τέταρτο και πέμπτο αἰῶνα δέν συμφιλιωνόταν με τόν Χριστιανισμό. Αὐτή ἡ συμφιλίωση ὀφείλεται στους Ἑλληνες Πατέρες.

Ἀπό τούς πατερικούς θησαυρούς θά ἀντλήσουμε τις ἀπαραίτητες ἀρχές και ἀλήθειες πού θά συντελέσουν στο δύσκολο ἔργο μας να δημιουργήσουμε κατάλληλη παιδεία για τήν σημερινή γενιά και για τό μέλλον.

Στά πρόσωπα τῶν ἁγίων Τριῶν Ἱεραρχῶν ἐμεῖς οἱ Ἑλληνες Ὀρθόδοξοι ἔχουμε τήν συνισταμένη της Ἑλληνικῆς και Χριστιανικῆς παρακαταθήκης, τρεῖς κορυφαίους διδασκάλους για να μιμηθοῦμε.

ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ Α.Β.Ε.Ε. Τηλ. 210-9217513

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ, ΒΥΡΩΝΟΣ ΚΑΙ ΥΜΗΤΤΟΥ
ΔΑΝΙΑ

Η ΙΔΕΩΔΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΥΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ ΒΥΡΩΝΟΣ ΚΑΙ ΥΜΗΤΤΟΥ
ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗ 2012

Η ΙΔΕΩΔΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΥΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥΣ

του Μητροπολίτου
Καισαριανής, Βύρωνος και Ύμηττου
Δαηήλ

Η Έκκλησία μας και ιδιαίτερα η Έλληνική Όρθόδοξη Έκκλησία τιμά σήμερα (30 Ιανουαρίου) «*τήν Βασίλειον τής Έκκλησίας στολήν, τόν μέγαν Βασίλειον, τόν έν θεολογία περιβόητον Γρηγόριον, τό χρυσοῦν τής οίκουμένης στόμα, τό τής σοφίας πέλαγος τόν ως άληθώς Χρυσόστομον*», όπως γράφει κατά τόν ένατο αιώνα ο μέγας και ιερός Φώτιος (Έπιστολή ΙΒ΄ Μιχαήλ Θεοσκεπάστω Βασιλεϊ §16, P.G. τόμος 102, στήλη 729Α).

Οί άγιοι Πατέρες δέν αναδειχθηκαν μόνο υποδειγματικοί άρχιερείς, σοφοί επιστήμονες για τήν εποχή τους, έμβριθεϊς συγγραφείς και φωστήρες τής θεολογίας, αλλά και μεγάλοι διδάσκαλοι με τήν εύρεία σημασία τής λέξεως. Οί εκπαιδευτικές άρχές τους επηρέασαν τήν παιδεία για πολλούς αιώνες. Η συνείδηση τής Έκκλησίας τούς αναγνώρισε ως διδασκάλους.

Γ' αυτό οί τρεις άγιοι Πατέρες μας από τό έτος 1842, όλίγα μόλις έτη μετά τήν άπελευθέρωση του Γένους μας από τήν επί τέσσερεις αιώνες υποδούλωση στους Τούρκους και τήν ανακήρυξη τής ανεξαρτησίας του Έλληνικού Κράτους, όρίσθηκαν και προστάτες τής έλληνικής παιδείας και τών έλληνικών Γραμμάτων.

1. Παιδαγωγοί.

Είναι εύκαιρο σήμερα να θυμηθούμε μερικές διδασκαλίες τους που είναι εγκατεσπαρμένες στα συγγράμματά τους, στα κηρύγματά τους, στην δογματική και απολογητική διδασκαλία τους, στα έρμηνευτικά έργα τους και τέλος στις έπιστολές τους. Ύπήρξαν και οί τρεις άνθρω-

ποι με γνήσια ενδιαφέροντα για τήν άγωγή του νέου άνθρώπου. Συνδύασαν τήν θεωρία με τήν πράξη. Τα κηρύγματά τους δέν περιείχαν δεοντολογικές παραινέσεις και ήθικολογίες αλλά πλούσια παραδείγματα, ζωντανές εικόνες, αντιληπτές και προσιτές παραστάσεις τής σύγχρονης ζωής. Δέν άρκέστηκαν ως θεωρητικοί θεολόγοι σε σχολαστικά ακαδημαϊκά γυμνάσματα. Αντιθέτως μελέτησαν με πείρα κι έκαναν συγκεκριμένες συστάσεις για τήν σχολική άγωγή, τήν παιδική ήλικία και τούς νεανικούς κινδύνους, τόν τρόπο διδασκαλίας, τήν πρώτη άνάγνωση και γραφή, τίς διάφορες βαθμίδες εκπαιδύσεως μικρών, νέων και ένηλικων. Για τούς μεγάλους παιδαγωγούς ή εκπαίδευση δέν περιορίζεται σε κάποια ήλικία, αλλά είναι ύπόθεση όλων τών ήλικιών. Δέν δικαιούται να ισχυρισθεί κάποιος, «*επί τέλους έφθασα*».

2. Η ώφέλιμος παιδεία κατέχει τήν πρώτη θέση τών αξιών τής ζωής.

Οί τρεις Ίεράρχες αναγνωρίζουν τήν τεράστια αξία τής άγωγής και μορφώσεως και κατέταξαν τήν παιδεία μεταξύ τών πρώτων αξιών, τής ανθρώπινης ζωής. Θεωρούν τήν μόρφωση τής ψυχής και τής διάνοιας καθολική ύποχρέωση «*τέχνη τεχνών και έπιστήμη έπιστημών*» (Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος Β΄, Άπολογητικός τής εις Πόντον φυγής ένεκεν, P.G. 35,425). Γράφει ο Γρηγόριος ο Θεολόγος ότι «*οϊμαι δέ πᾶσιν άν όμολογήσθαι τών νοῦν έχόντων παιδευσιν τών παρ' ήμιν αγαθών είναι τό πρώτον*» (Γρηγορίου Θεολόγου, Εις τόν Μέγαν Βασίλειον Έπίσκοπον Καισαρείας Καππαδοκίας Έπιτάφιος, §11, P.G. 36,508).

Άπό όλα τα αγαθά που έχουμε στη διάθεσή μας τό πρώτο είναι ή εκπαίδευση.

Η εκπαίδευση (δηλαδή ή μόρφωση) είναι τό μόνο που καλλιεργει, εκλεπτύνει, ανυψώνει και καθιστά έλεύθερο τό πνεύμα του άνθρώπου. Όχι βέβαια οποιαδήποτε εκπαίδευση. Οί Πατέρες διαχωρίζουν τήν χρησιμη από τήν φθοροποιό παιδεία. Θεωρούν αναγκαίο να αποκτήσει ο άνθρωπος ένσυνειδητη κατανόηση τής παιδείας, να μπορεί να εκλέγει τήν ώφέλιμη και να αποφεύγει τήν άνώφελη και επιζήμια.

«*Άναγκαία ή τής παιδείας επίννωσις, προς τε τήν αίρεσιν τής ώφελίμου παιδείας, και προς τήν αποφυγήν τής άνονήτου και βλαβεράς*» (Μεγάλου Βασιλείου, Όμιλία ΙΒ΄, Εις τήν αρχήν τών Παροιμιών, P.G. 31, 397).

Οί άπόψεις τών τριών Ίεραρχών για τήν αναγκαιότητα τής παιδείας επηρέασαν τόσο τήν στάση τής Έκκλησίας όσο και τής Πολιτείας γι' αυτό και ή παιδεία δέν έγινε προνόμιο μόνο τών κληρικών, όπως συνέβη στην μεσαιωνική χριστιανική Δύση, αλλά και τών λαϊκών.

Οί αυτοκράτορες όπως ο Βασίλειος ο Α΄ εξέδωσαν ειδικούς νόμους ή άφηναν παρακαταθήκη τονίζοντας τήν άνάγκη τής εκπαιδύσεως όχι μόνο για τούς κρατικούς λειτουργούς αλλά και για όλους τούς πολίτες τής αυτοκρατορίας.

«*Βιωφελές τι χρήμα και σπουδαιότατον ου μόνον βασιλεύσι, αλλά και ιδιώταις, ή παιδευσις. Και γάρ τοις κεκτημένοις, αυτήν και κατά σώμα και κατά ψυχήν τά μέγιστα ώφελει... ταύτην ουν σε ...ήγεμονεύουσαν ... τήν βασιλείαν έχειν νουθετών*» γράφει ο αυτοκράτορας Βασίλειος στο διάδοχο γιό του Λέοντα τόν Στ΄ τόν Σοφό (P.G. τόμος 107 XXIA).

«*Τής παιδείας ή κτήσις τῶ γεγρακότι... γίνεται βίου βακτηρία κατά τόν άνθοῦντα τήν νέαν ήλικίαν εις άρετήν ώρα άλύπους διαβιβάζει παιδείας τοίνυν σοφίαν και άρετήν τούς σους παίδας, ίνα και νεάζοντες ώραίαν έχουσιν τήν βασιλείαν και γεγρακότες μή δέωνται τής έτέρων βοηθείας*» συμβουλεύει ο ιερός Φώτιος (Φωτίου έπιστολαί εκδ. Ιωάννου Ν. ΒΑΛΕΤΑ, Λονδίνο 1864 σελ. 447).

Η παιδεία όμορφαίνει τήν ζωή τών νέων και αποβαίνει στήριγμα και παρηγοριά για τούς ηλικιωμένους.

3. Ο σκοπός τής ώφελίμου παιδείας: Παιδεία προς δέωση.

Οί άγιοι Πατέρες δέν πίστευαν μόνο στην αξία τής παιδείας. Πίστευαν και σε όρισμένη φιλοσοφία. Τό εκπαιδευτικό ιδανικό τους ήταν συγκεκριμένο, είχε σταθερό σκοπό και κατεύθυνση.

Για τούς άγίους Πατέρες ή διάπλαση και ή μόρφωση του άνθρώπου δέν έγκειται στην άπόκτηση γνώσεων, πτυχίων και περγαμηνών. Είναι δυνατόν να γίνει κάποιος μέγας επιστήμονας ή διάσημος πολιτικός, μέγας κοινωνικός ή έμπορικός παράγοντας χωρίς να είναι μορφωμένος. Οί Πατέρες μας απέβλεπαν στην δημιουργία ενάρετου άνθρώπου, στην διάπλαση του χαρακτήρα που να περιέχει μερικές